

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

פסחים כט: - בענין מלקות בלאו דבל יראה

1. **גמ' פסחים כט:**, וז"ל, "רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן קמיפלגי מאן דאמר מעל כרבי יוסי ומאן דאמר לא מעל כרבנן."

2. **תוס' שם ד"ה רב אשי**, וז"ל, "ומכאן מוכיח ר"י שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לרבי יוסי הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו ומודה רבי יוסי דשלך אי אתה רואה אלא ודאי לא עבר וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף."

3. **תוס' דף צה. ד"ה בפרטיה קא ממעיט בל יראה**, וז"ל, "כאן משמע כמו שפירש ר"י בכל שעה (לעיל כט:) דלא יראה הוי ניתק לעשה."

4. **רש"י דף צה. ד"ה ולא יראה**, וז"ל, "ואם נראה תשביתוהו, לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד."

5. **רש"י דף ו: ד"ה ודעתו עליה**, וז"ל, "חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל משבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו."

6. **רמב"ם פרק א' מהלכות חמץ ומצה הלכה ג'**, וז"ל, "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אף על פי שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה ומכין אותו מכת מרדות."

7. **משנה למלך שם**, וז"ל, "והנה עיקר דברי ר"י הללו שכתב דלאו זה דלא יראה הוי ניתק לעשה הוא חידוש גדול בעיני. שוב ראיתי שדברי ר"י לימוד ערוך הוא בידינו בפסחים (דף צ"ה) דאמרינן התם בפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ולא ימצא דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה ע"כ. וכ"כ התוס' שם דמסוגיא זו מוכח כסברת ר"י דלא יראה הוי לאו הניתק לעשה. ובפירוש הדבר דהיכי הוי לא יראה לאו הניתק לעשה פירש"י שם דה"ק לא יראה ואם נראה תשביתונו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימי המועד ע"כ. (א"ה ע"כ צריכין אנו לומר דהאי עמוד והשבת היינו לבערו מן הבית דבזמן איסורו אינו יכול לבטלו ולפי זה קשיא לי ממ"ש רש"י גופיה בריש פ"ק דפסחים (דף ד') דהשבתה האמורה בתורה היא הביטול ואין לביעור עיקר מן התורה כמבואר סי' תל"א וזה הוא דעת הרמב"ם פ"ב כמ"ש מרן שם).

ולפי זה יש לתמוה על רבינו שכתב דאם קנה חמץ בפסח או חימצו דלקי משום דעשה מעשה והרי לפי סוגיא זו מוכח דטעמא דאינו לוקה היינו משום דלא יראה הוי ניתק לעשה וא"כ אפילו עשה בו מעשה אינו לוקה דלגבי לאו הניתק לעשה אין חילוק בין עשה בו מעשה ללא עשה בו מעשה.

והנראה דרבינו ז"ל דחה סוגיא זו מהלכה משום דאתיא דלא כהלכתא במאי דקאמר דלאו דלא תוציא הוי לאו הניתק לעשה וזה אינו דהא קי"ל דאם הוציאו נפסל ואסור באכילה מקרא דובשר בשדה טרפה לא תאכלו. וסמך רבינו על התוספתא דקתני המשייר חמץ בפסח והמקיים בכלאים אינו לוקה ומשמע דהיינו

טעמא דהמשייר חמץ לית ביה מעשה דומיא דהמקיים בכלאים ותוספתא זו נראה דפליגא על אותה סוגיא הנזכרת וזה פשוט."

8. רמב"ם שם פרק ג' הלכה י', וז"ל, "מי שהניח עיסה מגולגלת בתוך ביתו ויצא ונזכר אחר שיצא והוא יושב לפני רבו והיה ירא שמא תחמיץ קודם שיבא הרי זה מבטלו בלבו קודם שתחמיץ אבל אם החמיצה אין הביטול מועיל כלום אלא כבר עבר על לא יראה ולא ימצא וחייב לבער מיד כשיחזור לביתו."

כמשמעות הגמ' והפוסקים והטעם נ"ל כמ"ש התו' דף כ"ט שהמשהה חמצו ודעתו לבערו אינו עובר באותו שהי' וכו' וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה ולכן אינו עובר כשמבערו לבסוף וכ"כ דף צ"ה וא"כ א"צ לדחוק הטעמים הנ"ל:

ונ"ל דשרי להטילו לים ע"י עכו"ם דה"ל שבות דשבו דשרי במקום מצוה כמ"ש סי' שכ"ה ס"ג וסי' תמ"ד וסי' תנ"ט ס"ד וסי' תקפ"ז סכ"א וסי' ש"ז, אבל לזרות לרוח אפשר דהוי מלאכה דאורי"י כמ"ש סי' ש"ט ומ"מ כל הפוסקים כתבו לכפות עליו כלי וכ"כ מור"ם לובלין שכן מנהגו ואפשר דחיישי שהעכו"ם לא יפררו כדינו ועוד דעיקר ביעור הוא שריפי ועוד דהעכו"ם יאמר כשפים הוא עושה כדאי סי' תל"ג ס"ז:

והב"ח פסק דחמץ גמור כגון קמח שירדו עליו גשמים מבערו ב"י כיון שלא היה בכלל הביטול וכן נוהגין העולם ותבשיל שנמצא בו חטה אפי' ב"י שני ישהנו עד ח"ה כיון שאינו חמץ גמור ואם נמצא חטה בתבשיל בז' של פסח יבערנו מיד דאם ישהנו עד שנכנס יום האחרון יהי' מותר להשהותו ונמצא שהאיסור חוזר להיתרו עכ"ל ועססי' תמ"ז מ"ש לבער חמץ גמור ב"י זה הוא מחלוק' הפוסקים ע' בטור והיכא דנהוג נהוג ובמקום שאין מנהג שב ואל תעשה עדיף גם מ"ש שבז' יבערנו כו' נ"ל שהוא סברא רחוקה שיעשה איסור ויבערו ב"י משום שלא יחזור להתירו ונ"ל טעם אחר דהא כתבתי בשם התוספות דהמשהה כדי לבערו אינו עובר עליו אבל הכא משהה אותו כדי לקיימו דהא לא יבערנו אח"כ לכן יבערנו בז' ע"י עכו"ם וכ"מ מדכ' בסי' תס"ז ואם נמצא בח' מותי' להשהותו משמע דבז' אסור להשהותו."

9. מגן אברהם סימן תמ"ו סק"ב, וז"ל,

"שלא יוכל לטלטלו - דמוקצ' הוא דהא אסור בהנא' (תו' פ"ק דכתובו') ואע"ג שלא הי' בכלל הביטול כגון שנתחמץ ב"י ועובר על לא יראה דאורי"י ומוקצ' הוי דרבנן כיון דשב ואל תעשי' הוא אסורוהו וכיון דרצונו הי' לבערו אלא שחכמי' אסורוהו אינו עובר עליו דאונס הוא והר"מ תי' דלא שרו לטלטל כדי לבערו משום דבעידן דמטלטל ליה עדיין לא מקיים מ"ע דתשביתו עד שעת הבערה (כ"מ פ"ג) ומהר"ם לובלין סי' כ' וכ"כ הר"ן גבי שופר דתנן סוף ר"ה דאין מפקחין עליו את הגל מ"ט שופר עשה וי"ט ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וכיון דמדאורי"י לא דחי ה"ה דמוקצ' דרבנן דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה עכ"ל והקי' שם הש"ל מה צ"ל דיו"ט עשה ול"ת הוא הא אפי' ל"ת לחודי' נמי לא דחי כיון דבעידן דמיעקר לאו לא מקיים עשה ותירץ ר"ת דעשה דרבים דחי ל"ת אע"ג דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה עכ"ל ונ"ל דחמץ לא מקרי עשה דרבי' דדוקא שופר שהיחיד מוציא רבים י"ח מקרי עשה דרבים דאל"כ חמץ נמי עשה ול"ת הוא ולידחי עשה ול"ת דיי"ט מיהו יש לוי' כמ"ש רש"י והר"ף פ"ב דב"מ דלענין לדחות לא מצרפי' לל"ת ע"ש:

ובש"ה כתב דיוצא החמץ ע"י עכו"ם דאתי עשה דרבנן דתשביתו ודחי ל"ת דרבנן דאמירה לעכו"ם אע"ג דגבי שופר לא שרי אמירה לעכו"ם שאני התם דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה משא"כ כאן עכ"ל וצ"ע דה"נ אע"פ שנותנו לעכו"ם עדיין אינו מקיים העשה עד שיבערנו מן העולם דהא מיירי לאחר זמן איסורו וע"ק דהא הוכחתי לעיל דגבי שופר לא הוי טעמי' משום דבעידנא דמיעקר לאו כו' ועוד דלדידיה אפי' ע"י ישראל לישתרי להשליכו לים דליכא אלא אסור' דרבנן לכן נ"ל דכופה עליו כלי

10. חידושי ר' חיים הלוי פרק א' מהלכות חמץ ומצה הלכה ג' (מופיע באתר)

11. שאגת אריה סימן פ"א, וז"ל,

ביניהם, דסבירא לוי' ז"ל הו"ל לאוי הניתק לעשה ואין לוקין עליו, אבל מ"מ אפילו אם ביערו בתוך הפסח ואפילו משהה אותו כדי לבערו וביערו, אפ"ה כל מה שעבר עליו מימי הפסח קודם הביעור, עובר על לא יראה ובל ימצא:

"ועתה נחזור על הראשונות כבר נתברר בהני לאוי דבל יראה ובל ימצא דעת ר"י ז"ל דהו"ל לאוי הניתק לעשה ומותר להשהותו על מנת לבערו בתוך ימי הפסח, ואם ביערו אפילו על למפרע אינו עובר. ודעת הרמב"ם דלא הו"ל לאוי אלו ניתק לעשה כלל, ודעת רש"י ממוצע

והנה סברת ר"י קשה לי מאד, אי סלקא דעתך כל שמשהה אותו על מנת לבערו לית לן בה ושפיר דמי, א"כ תקשה הא דתנן בפרק אלו עוברין (פסחים מו, א) כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה, בן בתירא אומר תטיל בצונן אמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא, אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה, ובגמרא (מת, א) א"ל ר"א לדבריך הרי הוא עובר על בל יראה ובל ימצא, ומהאי טעמא סבירא ליי' לר"א דלא תקרא לה שם עד שתאפה דלא שרי אלא ע"י הואיל, והרי ר"י (בתוס' שם מו, ב) גופיה פ"י התם דלר"א כל היכא דמצי למיעבד בלא שום הואיל לא שפיר דמי למיעבד ע"י הואיל, והכא משום איסור בל יראה א"א למיעבד אלא ע"י הואיל וכמ"ש למעלה (ס"י סג) בדיני יו"ט. והא אפילו אם תחמיץ יכול להשהותו על מנת לבערו אחר יו"ט, ושוב אינו עובר באותו שהייה, ולמה התירו לאפות קודם קריאת שם ע"י הואיל, הא איפשר להשהותה בהיתר בלא שום הואיל:

והא ליכא למימר דהאי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט דקאמר, היינו ביו"ט אחרון שהוא ז' של פסח, ולא ביו"ט ראשון, דהתם לכולי עלמא קורא שם קורס שתאפה דוקא ואם החמיצה לית לן בה, דא"כ לא הוי לתנא לסתום אלא לפרש כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט אחרון:

ועוד בלא"ה סברת ר"י תמוה מאד לומר שהמשהה על מנת לבערו שפיר דמי ואין עובר עליו, דהא אע"ג דקיי"ל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא וודאי איכא אע"פ שקיים העשה לבסוף, דומיא דלאו שאין בו מעשה דקיי"ל דאין לוקין עליו, והא וודאי איסורא איכא, וה"נ לאו הניתק לעשה משי"ה נתקו רחמנא ללאו זה לעשה, לומר שאם עברת על לאו זה תקנתו בקיום עשה זו לפטור מן המלקות, אבל מאיסורא לא פלט, ותמה על עצמך לאוי דגזל ומשכון ופיאה ואונס שגירש, דכל הני הו"ל לאוי שניתק לעשה כדאמרינן התם בפ"ג דמכות (טז, א) וכי מותר לכתחילה לעבור על לאוין הללו כשכוונתו בשעת עבירות הללו לקיים העשה שבו, כגון אונס שגירש על מנת להחזירה, וגזל על מנת להשיב, ומשכון על

מנת להחזיר, ופיאה על מנת להפריש לרבנן כדאית להו, ולר"י כדאית ליה כדאמרינן התם, והא וודאי ליכא למ"ד הכי.

ובהדיא אמר בפרק הכונס (ב"ק ס, ב) גבי הא דשאל דוד לסנהדרין, מהו ליטול גדישים של שעורים דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישים של עדשים דפלשתים, שלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שגזילה ישלם רשע הוא, אבל אתה מלך כו', הרי אע"פ שגוזל על מנת להשיב, רשע מיקרי. ואע"ג דבעובדא דדוד י"ל כיון דאינו משיב לו הגזילה עצמה, אלא שנותן לו דבר אחר חליפי שלו עדשים חליפי שעורים לפיכך נקרא רשע, מ"מ מקרא דחבול ישיב משמע דבכל ענין נקרא רשע, אפילו בגזל על מנת להחזיר אותו דבר בעצמו ואפילו שואל שלא מדעת בעלים הוי גזלן, ואפילו אינו מחסרו ואינו מקלקלו כדאמר בס"פ המפקיד (ב"מ מא, א) בשמעתא דחבית, אע"ג דכל שואל הוי על מנת להחזיר. ובר"פ איזהו נשך (ב"מ סא, ב) אמר לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי, לכדתניא לא תגנובו על מנת למיקט, לא תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל, ומשמע אפילו בגונב על מנת להחזיר לו הגניבה בעצמה דלמיקט הכי הוא ועל מנת לשלם תשלומי כפל, אפ"ה עובר על לאו דלא תגנובו. והרי לאו דגניבה הו"ל כלאו הניתק לעשה הואיל ואיתיה בתשלומין, כדאמר התם בפ"ג דמכות גבי הא דפריך והרי גזל ומשכון כו' משכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו, ומשני התם כיון דחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם וע"ש בתוס'. והכי נמי משמע בשילהי חולין (קמא, א) בגמרא דהנוטל אם על הבנים, דלאו דגניבה הו"ל לאו הניתק לעשה:

ולדעת ר"י ז"ל צריך לחלק בין כל הני לאוי דאמרן, כיון שעושה מעשה בידיים איכא איסורא אפילו אם עושה על מנת לקיים העשה שניתק אליהם, ובין לאו דבל יראה ובל ימצא דלא קעביד מעשה, לפיכך אם משהה אותו על מנת לבערו ולקיים העשה שבו לא קעביד איסורא כלל. ולפ"ז בלאוי דבל יראה ובל ימצא נמי היכא דעביד מעשה בידיים, כגון בקנה, או חמצו בתוך הפסח, נמי איכא איסורא אפילו משהה אותו על מנת לבערו. והשתא לפ"ז י"ל דלא פליגי ר"י והרמב"ם אהדדי, [אלא] דאי איתא להא דאמרן לא הוי שתיק הגמרא מיניה ללמדנו בהדיא."

12. עונג יו"ט סימן ל' (מופיע באתר)